

Utmarksbeitet i Lyngen

Forfatter

Finn-Arne Haugen, Norsk institutt for skog og landskap

Sammendrag

Lyngen kommune i Troms har svært gode utmarksbeiter. Næringsrikt jordsmonn gir god plantevekst og godt kultivert vegetasjon betyr mye beitegras. De høye fjellene gir dyra tilgang på nygroe ut over sommeren. Dette skaper et godt utgangspunkt for ei aktiv beitenæring. Og bøndene i Lyngen er aktive. Hele 70% av beitekapasiteten i utmarka utnyttes i dag. Det er neppe mange andre nordnorske kommuner som ligger på dette nivået.

Publisert

2015

Referanse

Sau og Geit 2/2015

Utskriftsdato

03.12.2023 www.fag.nsg.no

Lang tids beiting gir grasrik vegetasjon som er gunstig for beitedyra. (Foto: Per K. Bjørklund / Skog og landskap)

Utmarksbeitet i Lyngen

Lyngen kommune i Troms har svært gode utmarksbeiter. Næringsrikt jordsmonn gir god plantevekst og godt kultivert vegetasjon betyr mye beitegras. De høye fjellene gir dyra tilgang på nygroe ut over sommeren. Dette skaper et godt utgangspunkt for ei aktiv beitenæring. Og bøndene i Lyngen er aktive. Hele 70% av beitekapasiteten i utmarka utnyttes i dag. Det er neppe mange andre nordnorske kommuner som ligger på dette nivået.

Norsk institutt for skog og landskap har på oppdrag fra Lyngen kommune, siden 2006 og i seks somre, vegetasjonskartlagt utmarka i kommunen. Kartlegginga omfatter alt areal som er aktuelt for husdyrbeite. Området er vel 400 km² og er inndelt i 3 beitelag. 64% av arealet ligger under skoggrensa,

mens resten er fjellområder så langt opp i fjellet som det er sammenhengende vegetasjon. En del av arealet består av steinurer, bart fjell, bebygde areal, dyrka mark o.l. Trekket dette i fra får en det arealet som er tilgjengelig som beite for husdyr. Det utgjør i overkant av 330 km².

Beitekvalitet

Under skoggrensa er blåbærbjørkeskog med middels god beitekvalitet dominerende vegetasjonstype og dekker 27% av arealet. Engbjørkeskog med svært god beitekvalitet utgjør også en betydelig del med 19%, mens lav- og lyngrik bjørkeskog som representerer mindre godt beite dekker 14%. I fjellet er rishei med middels god beitekvalitet den vanligste vegetasjonstypen og utgjør hele 31% av fjellarealet. Lågurteng og høgstaudeeng er vegetasjonstyper som gir svært godt beite. De dekker til sammen 10%. Av fjellvegetasjon som gir mindre godt beite er lavhei vanligst, også den med 10% dekning. Ulike myrtyper utgjør

også en betydelig del. Av totalt kartlagt areal er 9% myr, med grasmyr som den vanligste. Det meste av myrarealet kommer ut som mindre godt beite for sau, men de tørreste delene av grasmyr kan beites og regnes som godt beite.

Den prosentvise fordelinga av areal med ulike beitekvaliteter for sau i Lyngen er; svært godt beite 21%, godt beite 41%, mindre godt beite 38%. Tar en også med storfe vil tallene være enda bedre da de i større grad kan utnytte myr og forsumpa areal. Denne fordelinga er omtrent lik gjennomsnittet i Troms fylke. I nasjonal målestokk, hvor snittverdien for svært godt beite ligger på ca. 10%, er dette et meget godt resultat.

De majestetiske Lyngsalpene består hovedsakelig av den rike, vulkanske bergarten gabbro. Bratte fjellsider med næringsrikt sigevann skaper rasmarker som er veldig produktive. Langs de fjordvendte lisidene i Lyngen utgjør disse et tiltalende kulturlandskap som vekslers mellom åpne, rike skoger med bjørk og gråor og gamle beite- og

slåttevoller. Lang tids beiteutnytting har kultivert vegetasjonen slik at den nå i stor grad domineres av beite-tålende gras og urter. I fjellet dannes det gjerne høgstaudeeng på de rike rasmarene. Spesielt på østsiden av Lyngnehavvøya kan slike arealer være totalt dominert av ulike grasarter og fremstå nærmest som et innmarks-beite.

Fjellbeitene i Lyngen har mye snø-leier. Snøleiene oppstår, som navnet tilsier, i forsøkninger og skråbakker hvor snøen ligger langt ut over sommeren. Etter hvert som de smelter ut får beitedyra tilgang på frisk nygro. Dette gir grunnlag for god tilvekst på dyra utover ettersommeren og høsten. Snøleiene utgjør hele 12% av fjellom-rådene i Lyngen, og er dermed en svært verdifull del av beiteressursen.

Beitekapasitet

Med beitekapasitet menes det totale antall dyr som kan slippes på beite innenfor et gitt område. Begrepet «nyttbart beite», som er summen av arealene klassifisert som svært godt beite og godt beite, er viktig når beitekapasitet skal beregnes. Det er dette arealet en kan regne med at dyra tar opp plantemateriale av betydning for tilvekst fra. Nyttbart beite i Lyngen er på 62% av tilgjengelig areal. Resultatene viser noe forskjell i beitekvalitet mellom beitelagene i kommunen. På østsiden av Lyngnehavvøya ligger nyttbart beite på mellom 68 og 75%, og andelen svært godt beite er 25%. På vestsiden er 61% klassifisert som nyttbart beite med 18% svært godt beite.

På bakgrunn av fordeling av beite-kvalitetene er det for hele kommunen gitt et anbefalt sauetall på 85 sau pr. km² nyttbart beite. Dette gir en total kapasitet på ca. 17.000 sau (søyer og lam). I 2013 ble det totalt sluppet 11.790 sau på utmarksbeite i Lyngen, noe som gir en utnyttelse på 70% i forhold til kapasiteten. Dette er et svært høyt tall for utnyttelse til å være en nordnorsk kommune hvor nedgang og gjengroing mange steder preger jordbruket og utmarksbeitene.

Utnyttelsen er ikke jevnt fordelt i hele kommunen. Det finnes til dels store variasjoner både mellom beitelag og innad i beitelagene.

Utfordringer

En såpass stor utnyttelse av utmarks-

De frodige liene under Lyngsalpene er svært godt egnet som husdyrbeite.

Gårdsnære beitevoller gror igjen pga. for liten beiteutnyttelse. (Foto: Per K. Bjørklund / Skog og landskap)

beitene krever god planlegging og godt samarbeid dersom beitenæringa i Lyngen skal kunne utvikle seg positivt i framtida. Det gjelder å fordele beitedyra mest mulig jevnt i de beste områdene hvor det fortsatt er ledig kapasitet. Det kan være utfordrende å

få dette til – både med hensyn til styring av dyr og organisering av beitebruken. Sannsynligvis er det behov for nye samarbeidskonstellasjoner innad i beitenæringa og mellom næringa og grunneiere. Kanskje er det nødvendig med bistand fra

Sau på beite i Lyngsalpene. Lang tids beiting har endret vegetasjonen slik at den nå noen steder ligner et innmarksbeite.

landbruksforvaltninga for å skape gode og konstruktive prosesser.

En utfordring i Lyngen er at fjellbeitene allerede er svært godt utnyttat, mens ledig kapasitet først og fremst finnes i skog og på gårdsnære areal. En god del av disse arealene er godt kultivert, men en ser også areal som er utsatt for gjengroing. Det er flere årsaker til dette. Noen steder er ikke beitedyr ønsket. Andre steder hindrer gamle gjerder tilgang for beitedyra. Men det viser også at disse frodige arealene som tidligere er kultivert av mange dyreslag og kanskje utmarks-slått, ikke kan holdes i hevd av sau alene. Da må i så fall beitetrykket være så høyt at det vil kunne gå ut over tilveksten. Skal en ta ut beitepotensialet her over tid, må en inn med kratt-rydding og tynning av skog kombinert med økt beiting. Storfe og geit kultiverer frodige areal langt bedre enn sau, og flere dyreslag gir høyere samla utnytting av beitet.

Til tross for utfordringene er beitenæringa i Lyngen i en heldig situasjon i forhold til mange andre nordnorske kommuner. Det er stor aktivitet og de har bønder som med tiltakslyst og samarbeidsvilje bl.a. har skapt merkene «Lyngenslam» og «Alpelam». Kombinert med de naturgitte kvalitetene gir dette de beste forutsetningene for ei positiv utvikling.

*Tekst og foto: Finn-Arne Haugen
regionleder
Norsk institutt for skog og landskap*

Fjellbeitene er allerede svært godt utnyttat, mens ledig kapasitet først og fremst finnes i skog. Fra Lyngsdalen.

Høgt beitetrykk fra sau er ikke nok til å hindre oppslag av bjørkekratt. Fra Russelvdalen.